

Nina Odegard

ESTETISKT UTFORSKANDE *med* MATERIAL *i* FÖRSKOLAN

Lärförlaget

LÄRARFÖRLAGET

Lärarfortbildning AB

Box 17023

104 62 Stockholm

www.lararforlaget.se

info@lararforlaget.se

KOPIERINGSFÖRBUD

Förlaget påminner om att detta verk är skyddat av upphovsrättslagen.

Kopiering är förbjuden, utöver lärares begränsade rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt avtal och den mycket begränsade rätten att kopiera för privat bruk.

ORIGINALET'S TITEL Estetisk utforskning med materialer - en barnehagepedagogisk kraft

Utgiven på norska av © Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, Norway, 2025

This translation of the title is published by arrangement with Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, Norway

© 2026 Nina Odegard & Läraryörlaget

ÖVERSÄTTNING Ann Åberg & Annika Claesdotter

UPPLAGA 1 Första tryckningen

GRAFISK FORM Anna Hild

TRYCKT inom EU via Printpool, 2026

ISBN 978-91-988577-2-6

Innehåll

Inledning	9
Estetiskt utforskande från idé till begrepp	10
Vad är ett begrepp?	11
Estetik som begrepp	13
Estetiska läroprocesser och estetiskt utforskande	17
Estetiskt utforskande i ett förskolesammanhang	18
Estetiskt utforskande i forskningssammanhang	21
Bokens uppbyggnad	23
 KAPITEL 1	
Centrala teorier och begrepp som bidrar i estetiskt utforskande	27
Estetiskt utforskande som intra-aktion, affekt och rum-tid-materialiseringar	33
Medord	39
Sammanfattning av kapitel 1	41
 KAPITEL 2	
Barn bidrar i, till och med världen	42
Barn som naturkultur	43
Lek och estetiska uttrycksformer	45
Förskoletradition under press och skolifiering	47
Medord	51
Sammanfattning av kapitel 2	53
 KAPITEL 3	
Materialens bidrag till estetiskt utforskande	54
Idén om värdelösa material	56
Pedagogiska inriktningar som lägger vikt vid material	58
Om levande vibrerande material/materialitet och vad de gör	61
Material som väcker känslor, minnen och tankar	65

De yngsta barnens fascination för små material	66
Att riva, krossa, dra och smula sönder – att vara i flow	70
Ting har också ett liv sinsemellan	72
Objektorienterad ontologi	74
Medord	78
Sammanfattning av kapitel 3	81

KAPITEL 4

Mörker, ljus, skugga, ljud och vibrationer

- fenomenens bidrag till estetiskt utforskande	82
Rummet – blackbox	86
De små ögonblicken – leva dem, vara dem, göra dem	87
Mörka ögonblick	91
När mörkret är förorenat	94
Ingenting finns om det inte syns. Är mörkret bara frånvaro av ljus?	95
Ögonblick av ljus – ficklampor och spotlights	97
Övriga ljusögonblick	98
Färgat ljus	100
Vad gör ljus och mörker i estetiskt utforskande intressant i förskoleforskning och förskolepedagogik?	101
Ljud och vibrationer	102
Medord	105
Sammanfattning av kapitel 4	107

KAPITEL 5

Att vara en estetiskt utforskande pedagog

- med material som följeslagare	108
Den multisensoriska kroppen och kroppsliga uttrycksformer	109
Att vara där det händer – eller inte vara ...	114
En alternativ tankefigur om material som samarbetspartner	117
Material som pedagogisk hållning i estetiskt utforskande	120
Material som ingång till utforskande och problemlösning – att lyssna	124

Lyssnande pedagogik och estetiskt utforskande	126
Medord	130
Sammanfattning av kapitel 5	131
 KAPITEL 6	
Estetiskt utforskande av material	
- den pedagogiska utemiljön	133
Material som identitet (växter, underlag, lekplats och naturmaterial)	134
Det vi leker på har också betydelse	139
Den fröbelska traditionen och idén om barnträdgård	140
Om naturmaterials potential för estetiskt utforskande	146
Medord	150
Sammanfattning av kapitel 6	152
 KAPITEL 7	
Estetiskt utforskande som hållbarhet, ekologi och etik	153
Ekologi	156
Eko-EstEtiska reflektioner och sätt att närma sig materialet	160
Urfolkskosmologi – där gränsen mellan natur och kultur aldrig har existerat?	165
”Stanna i det som händer” – det komplexa i att leva våra moderna liv	168
Digitala ”trubbel”, sällsynta jordarter och energi	172
Pandemitid	174
”Plast-trubbel”	175
”Återbruks-trubbel”	176
Medord	178
Sammanfattning av kapitel 7	181
 EFTERORD Att tänka (vidare) med estetiskt utforskande	182
Referenser	185

KAPITEL 2

Barn bidrar i, till och med världen

Synen på barn som aktiva deltagare i världen har följt mig under alla år jag arbetat i förskolan. Det är också en grundläggande syn på människor och värden som det här kapitlet bottenar i. Genom att erkänna att det aktiva barnet är sammanflätat med andra människor, mer-än-människor och materialitet/material, kan vi få syn på flera sidor av barnet, och flera möjligheter. I bilden nedan ser vi ett barn som målar. Vi ser också bland annat en pensel,

Bild 9 Målning i Kampen kunstbarnehage. Foto: Nina Odegard

en målning i olika färger, brunt spännpapper och ett annat barn. Mängden färg drar till sig barnets uppmärksamhet och bidrar till att hen flyttar penseln och rör den fram och tillbaka i färgen med stora penseldrag. Det är mer än barnets handlingar som samhandlar här – färgen, penslarna och papperet bidrar också. Likaså de andra barnen och själva rummet. Materialet är medskapare.

I läroplanen (Lpfö 18, rev. 2025) står att förskolan ska spegla de värden och rättigheter som uttrycks i barnkonventionen (FN, 1990). Utbildningen ska därför utgå från att barn har rätt till delaktighet och inflytande och att barnen ska få kännedom om sina rättigheter. Förskollärares ansvar blir tydligt genom att styrdokumentet kopplas till den konkreta praktiken (Bae, 2018). Hen kan använda det ansvaret för att skapa ett demokratiskt sammanhang där barnen är delaktiga i vardagen.

Barn som naturkultur

Barns förmåga att sätta sig i relation till naturen ses som en form av besjälande, att de ger det som finns i naturen mänskliga egenskaper. Men är det vad som händer när barnet frågar mig om trädet får ont om grenen bryts av, eller om älven kan märka att vi kastar sten? Eller är det barnet som estetiskt utforskar hur det mer-än-mänskliga relaterar till hen? Barn ställer respektfulla frågor i mötet med naturens växter, djur, material eller fenomen. Frågorna kan uppfattas som naiva, okritiska eller undersökande, men de kan också tolkas som barnets sätt att närma sig världen. Barn är det de möter, de är en och samma – de är naturkultur (nature culture) (Haraway, 2016). Detta har något livsbejakande, långsamt och multisensoriskt över sig – i det estetiska utforskandet blir barnet ett med det de möter.

I begreppet naturkultur ligger idén om att det inte längre finns en gräns mellan natur och kultur. Natur och kultur är ouplösligt

sammanvävda med varandra (Haraway 2003, 2007). Kanske är det ett sätt att vara i naturkultur som vi vuxna inte i lika hög grad känner igen, men ibland kan förnimma en känsla av.

Hur minns vi till exempel våra morföräldrars hus? Rent kroppsligt vet vi kanske både hur det luktade, hur olika delar smakade, hur ljuset träffade den gröna öronlappsåttöljen och vilka delar av huset som hade de bästa gömställena. Vi vet var kroppen passade in, och var huvudet kunde kila fast sig i ledstången (och inte minst hur vi fick ut det igen), och hur det kändes att dunsas på rumpan nerför ett trappsteg i taget.

Som fyraåring hade vi kanske en skogsdunge som var vår egen och kändes jättestor. Trädet som låg precis mellan två andra träd och kunde balanseras på, stubben med lite ojämna räfflor som man kunde känna mot fotsulorna, buskarna som skapade perfekta gömställen eftersom de böjde sig mot varandra och man kunde krypa in. Solfläckarna som dansade mellan löven, ljuset som avslöjade bladens ådror, och den mjuka marken man kunde ligga på och titta upp, lukten av fuktig jord, löv och gräs och ljuden av surrande insekter och fåglar.

Vi vet det, rent kroppsligt och multisensoriskt, eftersom vi utforskade estetiskt som barn. Kanske var vi helt upptagna av själva mötet med allt omkring oss – i alla fall var medvetenheten mindre betydelsefull, eftersom kroppen utforskade och kroppen minns mer än ord kan beskriva. Om det mer-än-mänskliga får bidra i "väven", kan det då leda till att vi ställer andra frågor? Kan alla sinnliga ögonblick beskrivas med ord? Måste vi förstå allt vi förnimmar? Kan även det som inte uttrycks i ord få spela en roll? Hur kan forskning se ut när den multisensoriska aspekten lyfts fram i större utsträckning, som lukt, som vibrationer, som beröring – som estetiskt utforskande ögonblick?

Lek och estetiska uttrycksformer

Lek betraktas som livsnödvändig för barnen här och nu, och för vilka de ska bli. Leken är också uppenbart sammanvävd med estetik genom det multisensoriska, som barn använder när de leker. Jag ser leken som formad av intensitet, affekt och sinnen genom kroppsrörelser och konstanta intra-aktioner med omgivningen, vare sig det är leksaker och material eller andra människor och fenomen. Estetiskt utforskande är på så sätt en del av barns lek där många liknande processer pågår. Man kan också säga att estetiskt utforskande ligger till grund för den lek som efterhand kommer till uttryck. Lek som uppstår kommer ofta från en impuls eller från något man upptäcker, undersöker, blir nyfiken på eller lockas av. Barn dras gärna mot det som händer i rummet – ofta har det med något materiellt att göra. Det som finns i rummet är förutsättningar för att det ska uppstå lek.

När jag kommer ut i tomma förskolor kan jag känna maktlöshet. En tom förskola kan beskrivas som olika rum med öppna golvytor och sparsam inredning, med bara några få (eller inga) leksaker och material. Då frågar jag mig:

- Vilka möjligheter ges barn i det här rummet?
- Vad ska barnen utgå från när de ska börja leka?
- Vad ska inspirera och motivera leken? Vad ska bidra till att den fortsätter?

Det krävs inte mycket, men det måste finnas något. Lite kan göra stor skillnad.

- Hur gör vi det möjligt för framtida förskollärare att se de här sambanden?
- Hur förmedlar vi sambanden mellan leksaker, material och möjligheter i en pedagogisk miljö, och det som kan utspela sig i rummet?

Estetiskt utforskande med material som grund för lärande och kreativitet

Hur påverkar material och miljö barns möjligheter att utforska, skapa och lära? I den här boken visar Nina Odegard hur estetiskt utforskande kan berika barns möten med olika material och miljöer – både inomhus och utomhus.

Med utgångspunkt i forskning och exempel från praktiken undersöks hur öppna material kan stödja barns kreativa processer och hur kunskap om material kan vara ett pedagogiskt förhållningssätt. Samtidigt problematiseras etablerade tankar om hållbarhet, där vi genom utforskandet av material kan visa vägen mot ett klimatvänligt tänkande och handlande.

Boken innehåller inspirerande bilder från pedagogiska miljöer och både förskollärare och forskare bidrar med reflektioner kring estetiskt utforskande i förskolan.

Här synliggörs hur vi kan se på materialens möjligheter med nya ögon – och hur de kan väcka nyfikenhet och lust att undersöka och upptäcka världen tillsammans.

Nina Odegard har en bakgrund som förskollärare, rektor och forskare och är numera biträdande professor vid universitetet i Sørøst-Norge. Hon har tidigare gett ut *Återbruk* som kreativ kraft på Lärarförlaget.